

ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ ՕՐԸ

(Ի ՕՄ - ԿԻՊՈՒՐ ¹⁾)

ԿԱՐԱԼԷՆԿՕԻ

(Մալաոուսական հեքնաթ)

Կրակը հանգաւ, լուսնեակըն է բարձրանում
Դալլակերը արածում է անտառում

(Շէշէշէ)

I

Իտեա ինչ կալ,— ո՛վ մարդ, հապա մի
պարզ գիշեր զուրս եկ տնիցդ,
կամ աւելի լաւ, զուրս արի հէնց
գիւղից, բարձրացիր բլրակը, ու
աչքդ ձգիր երկնքին ու երկրիս:
Տես թէ ինչպէս պայծառ լուսնա-
կը շրջում է երկնքի երեսին, ինչ-
պէս պեծալըծին են տալիս ու աչ-
քախփիկ անում աստղերը, ինչ-
պէս երկրի երեսից թեթեւ ամպեր են բարձրանում եւ կար-
ծես գիշերով ճանապարհը կտրող ուշի մնացած օտարականնե-
րի նման միմեանց ետեից մի տեղ շտապում... Իսկ անտա-
ռը հմարում ահանջ է գնում, ինչ թովիչ բաներ են կատար-

¹⁾ Հրէաները զարնան սկզբներում տօնում են իրենց
նոր տարին, իսկ տասն օր անց գալիս է Իօմֆիպուր (մաք-
րութեան) տօնը: Մալաոսիայում դա «Դատաստանի օր» է

ուսմ ալգոսեղ կէս զիշերից լետու, իսկ քնէած դետակը վազում է, և խոխոջում, և ափի սօսիներին մի բան փնթփընթում... Աւանուհետե, դու, մարդ Աստուծոյ, ասա ինձ— ինչ ասես, ինչ հրաշք ասես չի պատահիլ այս Աստծու տնակի մէջ, որ մարդիկ լուս աշխարհ են անուանում:

Կարող է ամեն բան պատահել: Ահա հէնց իմ մէկ րարեկամիս, Նովո-Կամենկայի ջաղացպանի զլխին էլ, մի արկած էր պատահել... Թէ որ մինչև այժմս դեռ ոչ ոք ձեզ այդ բանը չէ պատմել, դէ լաւ ուրեմն, ես կ'պատմեմ, միայն ինձնից մի պահանջէք, որ երդուեմ, թէ այդ ամենը ուղիղ է: Ամենիս, չեմ երդուիլ, որովհետեւ ճիշտ է, ես այդ ամենը ջաղացպանից իրենից եմ լսել, բայց և այնպէս, մինչև օրս էլ դեռ չգիտեմ—եղբլ է իսկապէս այդ բանը, թէ չի եղել...:

Էհ, եղբլ է թէ չի եղել, բայց և այնպէս եկէք ինչ որ պատահել է, պատմեմ ձեզ:

Մի իրիկուն, իրիկուան ժամից լետու, ջաղացպանը Նովո-Կամենկայից տուն էր դառնում,—ջաղացը, աւելի չէ, դեղից հաղիւ մէկ ու կէս վերս հեռու լինէր,—ջաղացպանիս քէֆը տեղը չէր: Բայց թէ ինչո՞ւ քէֆը տեղը չէր, այդ նա ինքն էլ կարող չէր ասել: Նկեղեցում ամեն բան կարգին, կանոնին էր եղել, և մեր ջաղացպանը, որ ձախի կողմից ոչ ոքից լետ չէր մնալ, սաղմոսասացի բեմից սաղմոսներն արնպէս վարժ, արնպէս բարձր էր կարդացել, որ մինչև անգամ սովոր մարդիկն էլ զարմացել էին: «Տեսէք, տեսէք, ո'նց է վրալ տալիս,—ասում էին նրանք զարմացած,—որ ասես մի խօսք չի հասկացում: Կատարեալ անիւ է—պտտում է, գլորւում, և գլտես էլ, որ անիւը մատներ ունի, բայց կարող ու թէ կուղ մէկ մատը տեսնել: Հէնց այդպէս էլ նա էր կարդում,—կարդումնքն, ոնց որ անիւ կարծես քարած ճամբի վրալ դղրդում էր, բայց արի ու մի բառ ջոկիր:

Աւ ջաղացպանը ականջ էր դնում թէ մարդիկ ինչ են

կոչում և արն հաւատալիքը կալ, թէ այդ օրը հրէական սատանան, Չանչողը, մատնում է սինաղոգ և մի հրէայ վերցնում, տանում: Հաւանօրէն այդ հաւատալիքն առաջացած պիտի լինի արն հանդամանքից, որ հրէաները արևմտեան նաւանգների մանր քաղաքներում իօմ-կիպուրը կատարում են չափազանց սրտալուզ և եղերերգական ծէսերով՝ քրիստոնեայ ժողովրդի աչքի առաջ:

խօսում իրար մէջ, և ուրախանում էր. Հո կարողանում էր հոգու համար աշխատել,—ոհց որ ամրապինդ երիտասարդը կալում, ակնպէս էլ սա իր լեզուով թակում էր, թակում, մինչև որ կոկորդը չորացաւ, քիչ էր մնում աչքները դուրս պրծնէին:

Ժամից լետու տէրտէրը ջաղացպանին տուն տարաւ, թէ խմացրեց, մի շիշ էլ օղի բերին, սեղանի վրայ դրին ու դարձեալ լետ տարան: Գրանից լետու լուսնակն արդէն դաշտերի վրայ բաւական բարձրացել, մտիկ էր տալիս փոքրիկ, բայց արագահոս կամենկա գետակին, երբ որ ջաղացպանը տէրտէրի տնից դուրս եկաւ և գեղի միջովն անցնելով իւր ջաղացը դարձաւ:

Գեղացիներից ոմանք արդէն քնած էին, ոմանք խրճիթում նստած ճրագի լուսով ընթրիք անում, իսկ կալին նաև անպախիները, որոնց աշնանալին տաք ու պարզ գիշերը քաշել, փողոց էր դուրս բերել: Եւ ծերունիները նստած էին տան առաջ սաքուի վրայ, իսկ երիտասարդները քաշուել էին ցանկապատերի տակ, խրճիթների ու բալուտի թանձր ստուերում, ակնպէս որ նրանց տեսնել անգամ կարելի չէր, և միայն ալետեղ-ալետեղ լսում էր նրանց կամացուկ խօսելու ձայնը, կամ զսպուած ծիծաղը, իսկ երբեմն էլ երիտասարդ զուգի անզգոյշ համբուրը...: Էհ, ինչ ասես չի պատահիլ ահա մի ալպիսի պարզ ու տաք գիշեր բալուտի թանձր ստուերի մէջ:

Եւ թէպէտ ջաղացպանը մարդկանց չէր տեսնում, բայց նրանք տեսնում էին ջաղացպանին, որովհետեւ նա հէնց փողոցի մէջ տեղով, լուսնեակի լուսովն էր գնում: Ուստի և տեղ-տեղ նրան ասում էին:

—Բարի իրիկուն, պարոն ջաղացպան: Տէրտէրի տնից հո չէք գալիս: Այսքան ժամանակ նրա մօտ հո չէք հիւրասիրուել:

Ամենքն էլ գիտէին, որ միայն ալպետից է գալիս նա, ուրիշ տեղ չունի, և ջաղացպանին դիւր էր գալիս ալդ բանը, ուստի և նա հպարտութեամբ ու առանց քալելը կանգնեցնելու պատասխան տուեց:

—Էհ, վատ չէր, բաւական լաւ հիւրասիրուեցալ,— և հըպարտ քալուածքով առաջ գնում...:

Իսկ ոմանք լուռ նստած էին լերդիկի տակ ու սպա-

սում, որ շուտով անցնի, գնալ և չնկատէ իրենց ալդտեղ եղածը, Բայց մեր ջաղացականն ալն մարդը չէ, որ թողնի զենալ կամ մոռանալ ալնալիսի մարդկանց, որոնք իրենից պարտքի ալիւր կամ տոկոսով փող էին առել, կամ ցորեն աղալու համար սլարտք մնացել: Ի՛նչ անհնք, թէ նրանք ստուերի միջից լաւ չէին երեւում կամ նստած էին լուռ ու մունջ, կարծես պապանձուած լինէին, բայց և ալնալիս ջաղացականը կանգ էր առնում և խօսում.

— Է՛ր, բարի աջողում: Այստեղ էք, Ուղում էք լռեցէք, ուղում էք չէ, ալդ ձեր գիտնալու բանն է, բայց պարտքերդ պատրաստեցէք, որովհետև ժամանակը վաղն է, առաւօտը կանուխ: Իսկ ես չեմ սպասիլ, գիտցած լինիք:

Եւ լետոյ դարձնալ փողոցի միջով շարունակեց իւր ճանապարհը, իսկ նրա ստուերը կողքից անբաժան վաղում էր հեռը. և ինչ ստուեր—սեւ, սիւս սև, ալնալիս որ ջաղացականը, որ գիր-կարդումով մի մարդ էր և հարկաւոր տեղում զիտէր խելքին զօռ տալ, ինքն իրեն մտածում էր.

— Ի՛նչ սև ստուեր է, դարմանալի բան... Ձիւնից սպիտակ չոր հագնիս ու ստուերդ ալնալիս ածուխից էլ սև լինի...

Այստեղ նա եկաւ հասաւ ջուղ Եանկէլի օղետանը, որ կանգնած էր բլրակի զլիսին, ճանապարհի մուտքի մօտիկ: Արեւի մալր մտնելով շաբաշն էլ վերջացել էր արդէն, բայց և ալնալիս տէրը օղետանը չէր, հասաւ կար միալն վարձուորը՝ Խալրկոն՝ որ միշտ շաբաշ ու տօն օրերին տիրոջ ու նրա տնեցիների տեղն էր բռնում: Խալրկօն նրանց համար ճրագ վառում, իւր ձեռներով լաճախորդները փող ստանում, քանի որ ջուղները—ալդ սաղ աշխարքն էլ գիտէ—խիւտ մօտիկ են իրենց հաւատին—ամենևին տօն օրը ոչ ճրագ կվառեն, ոչ ձեռները փող կբռնեն—մեղք է: Այս ամենը նրանց տեղաք վարձուոր Խալրկօն էր անում. իսկ Եանկելը կամ նրա կինը, և մէկ-մէկ էլ նրանց տղերքը աչքները չորս բացած նալում էին, թէ մի գուցէ շահանոցը կամ աբասանոցը զալելը ընկնելու տեղ մի հունարով Խալրկօի ջեբը մանի: Ստրամանկ մարդիկ են, օ՛, շատ խորամանկ,—մտածում էր ջաղացականը—ձամբան զտել են, համ իրենց Աստծուն են հաճոյանում, համ էլ կողեկները չեն կորցնում: Խելօք ժողովուրդ է, այս էլ պէտք է առած,—մերոնք սրտեղ:

Նա կանգ առաւ օղետան դրանը, հրապարակի վրայ,

որը պինդ թակուած էր բաղմաթիւ մաղկանց ոտները: Ետեւ,
որոնք թէ վաճառանոցի և թէ հասարակ օրերը, ամբողջ շա-
բաթը, խռնուում են ալդտեղ, և հարցրեց.

— Եւանկէլ, էլ, Եւանկէլ: Տանն ես, թէ չէ:

— Չեւ տեսնում, տանը չէ,— դախլի ետեւից պատասխա-
նեց վալձուորը:

— Բաս ուր է:

— Ուր է,— ուր պիտի լինի, քաղաքում,— պատասխա-
նեց վարձուորը:— Միթէ, պարոն ջաղացպան, չգիտէք, թէ
ինչ օր է ալսօր նրանց համար:

— Ի՞նչ օր է որ:

— Իօմ-կիպուր է:

«Որպէս թէ բան հասկացրեց» — մտածեց ինքն իրեն ջա-
ղացպանը: Եւ պէտք է ձեռք առնէ, որ թէպէտ այս վարձու-
որը մի հասարակ վարձուոր էր, — չէ թէ միայն հասարակ, հա-
սաւ և ջնուղի վարձուոր, — բայց և այնպէս զիր-կարդում գիտ-
ցող, բան տեսած ու հպարտ մարդ էր, ծառայութիւնից վե-
րադարձած զինուոր: Սիրում էր քիթը վեր պահել ու պար-
ծենալ, մանաւանդ ջաղացպանի առաջ: Եկեղեցում սաղմոս էլ
էր կարդում, ջաղացպանից պակաս չէր, միայն ճաքած ձալն
ուռէր ու մէկ էլ քթի մէջն էր ասում: Այդ պատճառով էլ
ժամագրքի վերաբերմամբ կարող էր մեր ջաղացպան ֆիլիպ-
պի հետ մրցել, բայց Առաքեալի մէջ — ամենակին, իսկ թէ ու-
րիշ բաների մէջ — երբէք լետ չէր մնալ: Թէ ջաղացպանը մի-
խօսք ասաց, նա իսկոյն պատասխանը կտաւ և այն՝ անպատ-
ճառ հակառակը կասէր: Թէ ջաղացպանն ասի՝ «չգիտեմ», սա
իսկոյն — «բայց ես գիտեմ»: Անհամ մարդ է... Ահա այժմ էլ
մի այնպիսի խօսք ասաց, որ ջաղացպանս եղունգներով գըլ-
խարկի տակ քորեց, իսկ ինքը դեռ ուրախանում էլ է:

— Դուք է դուք դեռ այժմ էլ չհասկացաք, թէ ինչ օր է:
ալսօրս:

— Ինչիս է որ ջնուղի ամեն մի տօնը գիտենամ, — նե-
ղացած պատասխանեց ջաղացպանը: — Ես նրանց մօտ հօ չեմ
ծառայում:

— Ամեն մի, չէնց բանն էլ այն է, որ սա «ամեն մի»
տօն չէ է: Ալսօր մի այնպիսի տօն է նրանց համար, որ տա-
րին մի անգամ է գալիս միայն: Այդ դեռ ինչ է որ. Աւելին
ԼՈՒՄՍՈ

ասեմ,— աշխարքիս երեսին ուրիշ ոչ մի աղդ մի ալապիսի
տօն չունի։

— Դէ լմա, կանսէք։

— Կարծեմ Զանչողի (Խապուն) մասին դուք էլ լսած
պիլինիք։

— Հմա։

Զաղացապանը դարմացած մնաց,— և ճամարիտ, ինչպէս
էր, որ գլխի չէր ընկել,— և նա ջնուղի խրճթի պատուհանից
ներս նայեցաւ. ինչ տեսնի— լատակին խոտ ու դարման էր
փռած, երկջահեան ու եռաջահեան աշտանակների վրայ վա-
ռած էին բարակ, ճարպից թափած մոմերը և լսում էր մի
տեսակ, մի քանի մարդահասակ մեղունների բզզոց։ Ալդ
Վանկէլի նոր առած երկրորդ, նորատի կիւնն ու մի քանի էլ
ջնուղի ճուտերն էին, աչքերը փակած, չթռնքները ցըմցը-
մացնելով աղօթք բզբզացնում, և ալդ բզբզոցի մէջ ճր ասես
մի բառ ջոկել կարելի չէր։ Բալց մի ջոկ, մի դարմանալի
քան կար ալդ աղօթելու մէջը— կարծես թէ ջնուղների ներսը
մի ուրիշը նստած է, ու նստած լաց է լինում, մի բան լի-
շում, խնդրում, աղբսում։ Բալց թէ ճւմն են խնդրում, ինչ
են խնդրում— ճվ է իմանում։ Այսքանս միայն երևում է, որ
նրանց խնդրուածքը օղետան ու փողի համար չէ...

Ջնուղների աղօթքին ականջ դնելուց՝ մեր ջաղացապա-
նի հոգին խռովեցաւ,— և՛ ախոսում էր, և սիրտը ճմլում։
Նա դարձաւ, վարձուորի երեսը նայեցաւ, որ նոյնպէս դրան
ետևից լսում էր ալդ բզբզոցը, և ասաց.

— Աղօթք են անում...։ Ուրեմն, ասում ես, Եանկէլը
քաղած գնաց։

— Հմա, գնաց։

— Մէկ ասող լինի, ինչ գործ ունիս։ Հապած եթէ Զան-
չողը հէնց նրան չանչի։

— Հէնց բանն էլ ալդ է,— սլատառխանեց վարձուորը։— Սս
որ լինէի նրա տեղը, սաղ աշխարքս ինձ բախէին տեղիցս
չէի շարժուիլ— թէպէտ ամեն տեսակ անհաւատները դժմ պա-
տեբաղմի եմ գնացած ու չքաղարամ էլ ունիմ։ Պինդ կնստէի
տանս,— տնից հո չէ չանչելու։

— Ինչո՞ւ։ Որ չանչել ուզի, տան միջից էլ կարող է չան-
չել, Ինչո՞ւ տան միջից կարելի չէ։

— Ինչո՞ւ...։ Զարմանում եմ, որ հարցնում էլ էք։ Որ ու-

«էք զլսարկ կամ ձեռնոց առնել, ուր կգնաք առնելու:

— Ուր պիտի գնամ, ի հարկէ խանութ:

— Ինչո՞ւ խանութ:

— Բան ասաց: Որովհետեւ խանութում շատ-շատ կալ:

— Հա, հէնց ալդ է: Այժմ սինագոգ որ մտնես—սիրտդ ինչքան ջնուդ կուղէ: Խռնում են, լաց լինում, աղաղակում, ալնպէս որ ձայները սաղ քաղաքի մէջ փռուած, մէկ ծալրից միւսն է հասնում: Իսկ ուր որ մեղներ են հաւաքում, ալնտեղ էլ թռչունն է դնում: Չանչոյը լիմար պիտի լինի, որ ալտեղ գնալու տեղ անտառներ ու գեղեր ման գալ, ջնուդ փնտրի: Տարուալ մէջ մէկ օր ունի, ալն էլ ալդպէսով ի զուր պիտի անցկացնի: Մէկ էլ որ, ամեն դեղի մէջ հո ջնուդ չի լինում, մէկտեղ կալ, մէկ տեղ-չկալ:

— Է՛, ասենք ալդպիսի տեղ քիչ կալ:

— Քիչ, բայց հո կալ... Այս էլ կալ որ շատի միջից ընտրելն էլ հեշտ է:

Երկուսն էլ լռեցին: Ջաղացպանը ան էր միտք անում, թէ վարձուորը նորից խօսքով բռնեց իրան, և դարձեալ դժգոհութիւն զգաց: Իսկ պատուհաններից շարունակ լսում էր ջնուդների լացն ու աղօթքը:

— Երևի իրենց հօր համար են աղօթում,—ասաց Ջաղացպանը:

— Շատ կարելի է:

— Ի՞նչ տեսնենք ալդ ուղիղ բան է,—նորից սկսեց Ջաղացպանը, որ համ ուզում էր վարձուորի սիրտը հանել, համ էլ, որպէս մարդ, մի քիչ խղճում էր ջնուդին:—Գուցէ մարդիկ հէնց դուրս են տալիս միայն: Սխմախին մէկը հնարած լինի, միւսն էլ հաւատացած:

Այս խօսքերը վարձուորին դիւր չեկան:

— Ալդպէս էլ է պատահում,—ասաց նա,—մէկ էլ տեսար մէկը, առանց մտածելու, լանկարծ մի բան ասաց... Հէնց ձեր ասածն օրինակ,—միթէ Ես եմ հնարել ալդ բանը, կամ հալըս, կամ խնամիս է հնարել, քանի որ ամեն մի քրիստոնեալ մարդու էլ լատնի է դա:

— Դուք ձեր աչքովը տեսել էք,—ղալրադէսօժ հարցրեց Ջաղացպանը, որ վարձուորի արհամարհական խօսքերը սրտին էր առել:

Այս էլ ասեմ, որ Ջաղացպանս որ տաքանար, կսկսէր

երբեմն էլ պնդել, թէ մինչև իւր աչքովը չտեսնի, չի հաւատալ, որ սատանայ կալ աշխարհումս։ Հէնց այժմս էլ նա խիստ տաքացել էր։

— Իսկ դուք, — ասում է, — ձեր աչքովը տեսնել էք։ Բայց որ չէք տեսնել, միք էլ ասիլ, թէ կալ, ալ ինչ։

Մեր վարձուորը թէպէտ պաշտօնաթող ղրկուոր էր և կտրուկ էլ մարդ, բայց ախտեղ ձալնը վոքոր ինչ քաշ զցեց և մինչև անգամ հաղալու պէս արաւ։ Բայց և անպէս — կրողը տանի — անչ մարդը չէր, որ բոլորովին պոչը իրան քաշէր։

— Ի՞նչ սուտ ասեմ, — ասում է, — աչքովս տեսած չեմ։ Իսկ դուք, պարոն ջաղացպան, սկիւ կիւն տեսնել էք։

— Ոչ, չեմ տեսնել, ես էլ սուտ չեմ ասի։

— Թէպէտ տեսած էլ չլինիք, բայց և անպիւս հո կիւնը կալ։

Ախտեղ ջաղացպանս մի անպիսի պարզ բանի վրսւ աչքերը հռեց։

— Ինչ որ ուղիղ է՝ ուղիղ է, — համաձայնեցաւ նա, — թէև կիւն չեմ տեսնել, բայց ղխեմ որ կալ... Տեսնում եմ, որ պէտք է հաւատալ, երբ ասում են թէ Չանչոյ կալ։ Բայց, գիտէք, րանք... ուզում էի հարցնել, ումից էք իմացել։

— Վա՛. ումից, Իսկ դուք ումից էք իմացել, թէ կիւնը կալ։

— Ի՞նչ էք վրալ տալիս։ Լեզու եմ ասում է՛, Լեզու չէ, թուր է։ չորանար ալդ լեզուդ։

— Իմ լեզուս չորանալուց օգուտ չկալ։ Եսն ալն է, որ երբ ամենքն էլ պնդում են մի բան, դուք էլ հաւատաք զրան։ Թէ որ ամենքն էլ նոյնն են ասում, նշանակում է, որ ուղիղ է։ Որ ուղիղ չլինէր, ալն ժամանակ ամենքն էլ չէին ասիլ, հապա միայն զրախօսները կխօսէին. ահա ձեզ։

— Բլ, րլ, րլ, րլրում էք... Համբերեցէք մի րոպէ։ Անպէս էք վրալ տալիս, հէնց գիտեմաս սանդ լինիք ծեծելիս։ Ալժմ ինքս էլ եմ տեսնում, որ ծուռ ճամբալ եմ բռնել... Բայց, գիտէք, դարձեալ կուղէի իմանալ, որտեղից է դուրս եկել դա, ժողովրդի պատմածը...

— Անտեղից է, որ ամեն տարի կատարում է ալդ։ Ինչ որ լինում է, ալն էլ խօսում են, իսկ ինչ որ չի լինում, նրա մասին խօսելն էլ աւելորդ է...

— Ի՞նչ մարդ է։ Բայց չէ, սպասիր, ես որ քեզ չկանդ-

նացնեմ, ջաղացի չախչախի նման գնալու ես հա դնալու: Վերջապէս ասա մի տեսնենք, ինչ է պատահում Դու ինձ ալս ասա:

—Հը՛, ուրեմն դուք ալն էլ չգիտէք, թէ ինչ է լինում դատաստանի օրը...

—Որ գիտենալի, չէի հարցնիլ: Շատոնց է լսում եմ, որ մարդիկ դուրս են տալիս, ալ ոնց որ դու—Չանչող, Չանչող, բալց թէ ինչ մտքով են ասում, չեմ իմանում:

—Թէ որ ալդպէս է, վաղուց ասէիք էլի. արդէն պատմած կլինէի, թէ չէ ես ալսպիսի հպարտ մարդիկ չեմ սիրում. ասենք նրանց օղի է պէտք, բալց դեռ սկիզբը ջրի մասին խօսք բաց կանեն—«Չուր կիմէի, բալց համով չէ»: Որ ուզում էք, ձեզ պատմեմ, լսեցէք. ինչքան էլ որ չլինի, դարձեալ ես աշխարհ տեսած մարդ եմ, ձեզ նման տանը չեմ փռել: Քանի տարի քաղաքում եմ ապրել, ջնուղների մօտ էլ առաջին անգամ չէ ծառայածս:

—Մեղք չէ,—իւր կասկածը լալտնեց ջաղացպանը:

—Դուք է ուրիշի համար մեղք է, բալց զինուորին ամեն բան կարելի է: Հէնց ալդպիսի թուղթ էլ տրուած է մեղ:

—Հա, թէ որ թուղթ է տրուած...

Սրանից լետոյ զինուորն արդէն սկսեց բարեկամաբար պատմել Չանչողի մասին բոլոր գիտեցածը, պատմեց և ալն, թէ ինչպէս նա ամեն տարի ալս օրը մի-մի ջնուղ է չանչում տանում:

Չանչողը, պէտք է ձեռք էլ ասեմ, քանի որ ջաղացպանի նման դուք էլ չգիտէք ալդ, մի ջոկ տեսակ ջնուղի սատանայ է: Նա, ասենք, ամեն բանով նման է մեր սատանալին, նոյնպէս սև է, նոյնպիսի կոտոշներ ունի և թևերն էլ—ոնց որ մի տհազին չղջիկանի թևեր. միայն գաւիկներ ունի և գլխին թասակ, ու մէկ էլ միմիայն ջնուղների վրայ իրաւունք ունի: Բալց հէնց որ մի քրիստոնեայ մարդու պատահի, թէկուզ ճիշտ կէս գիշերին, մի անապատ տեղ կամ թէ չէ լճացած ջրի ափին լինի, ոնց որ վախկոտ շուն կթողնի, կըփախչի: Իսկ ջնուղների վրայ նրան իրաւունք է տրուած—ամեն տարի ընտրում է մի ջնուղ և վեր առնում տանում...

Ահա հէնց ալդ ընտրութիւնն անելու համար է Իօմ-կիպուրը, դատաստանի օրը: Դեռ ալդ տօնից օրեր առաջ ջնուղները սկսում են աղօթք անել, լաց են լինում, շորերը պա-

տառադրութեամբ և մինչև անգամ չգիտեմ ինչու վառարանից մոխիր հանում, գլուխները ցանում, Իրիկուանից ամենքը լուացում են գիտակի կամ լճակների մէջ, իսկ արեւ մալր մտածովը խեղճերը գնում են աղօթատուն, և մի ալնպիսի աղմուկ-աղաղակ բարձրացնում, որ Աստուած հեռու անի,— ձայները գլխներն են ձղում, իսկ վախից աչքները փակում... Իսկ ալդ միջոցին, հէնց որ մութն ընկաւ ու կրեկոյեան աստղը ծագեց, Չանչոյը դուրս է գալիս իւր բնից ու պտուտ-պտուտ անում աղօթատան գլխին, ու թեքով պատուհաններին խփում, ու իրեն համար որս ջոկում։ Ամենից աւելի վախըն ու սարսափը ջուղների վրայ կէս գիշերին է ընկնում։ Նրանք դիտմամբ վառում են բոլոր մոմերը, որ անձուկ չլինի, բոլորը դետին են փռում, ալնպէս կանչվում, հէնց դիտենաս մորթելու են տանում։ Եւ մինչ նրանք ալսպէս վէր ընկած սուգ ու չիւանի մէջ են լինում, Չանչոյը, մի մեծ ագռաւի նման, մտնում է ներս. ամենքն էլ զղում են, թէ ինչպէս նրա թևերի շարժումից սառչում է սրտները, իսկ նա, որին որ առաջուց ընտրած է լինում, զգում է, որ սատանի մադիլները խրում են իւր մէջքին։ Ե՛ւ միայն պատմելուց արդէն մարդու ջանք սրտում է. դէ իմացիր ինչ կլինի խեղճ ջուղի հալը... Ի հարկէ, ինչ որ ջանումը ուժ կալ, սկսում է կանչել։ Բաց ո՛վ է լսողը, քանի որ հէնց ամենքն էլ դժի նման գորգոռոց են գցել։ Ո՛վ գիտէ, գուցէ կողքին եղողները հէնց լսում էլ են, ինչ կարող են անիւ—նրանք ուրախ են, որ իրենք սլո՞նկ են...

Վարձուոր խալիօն հէնց ինքն էլ քանի անգամ լսել է, թէ ինչպէս դրանից լետոյ դիւղում փող է հնչելիս եղել, և ինչ զիլ, խղճալի ու երկար ձայնով... Ալդ աղօթատան ծառան է իւր խեղճ եղբոր ետեից բարի ճամբալ ասում. իսկ ալդ միջոցին միւսները դաւթում հագնում են իրենց ոտնամանները (որովհետեւ նրանք գուլբով են աղօթատուն մըտնում) և սուս ու փուս տուն դառնում։ Խալիօն ալ էլ է տեսել, թէ ինչպէս նրանք խմբովին կանգնում են լուսնի առաջ և մի բան փնթփնթում, և ոտքի ծալերին բարձրացած գիշերալին երկինքը դիտում... Եւ ալդ ժամանակ, երբ արդէն բոլորն էլ հեռանում են, դաւթում գետնին մնում է մի զոլդ ոտնաման, որ իւր տիրոջն է սպասում... Ե՛ւ ինչքան ուղում է սպասի, տէրը չկալ. որովհետեւ ալդ միջոցին Չանչոյը

դը ոտնամաններն տիրոջը չափնաժողով, օգի մէջ թեկերը չարժեքով սարեր ու ձորեր, դաշտեր ու անտառներ է կտրում և աշխատում, որ քրիստոնէի աչքի չընկնի... Անիծեալը ուրախ է լինում, երբ ամսական ու մութ գիշերուալ է պատահում։ Բայց եթէ խաղաղ ու պարզ գիշեր լինի, ալ ինչպէս ալսօր, երբ լուսինը ալնայէս է լուսաւորում, հէնց գիտենաս ցերեկ լինի, կարելի է ասել, որ սատանան ի դուր է ջափա քաշել...

— Ինչո՞ւ, — հարցրեց ջաղացպանը ու վախեցաւ, թէ մի գուցէ շատախօս Խալիկօն դրա համար էլ սկսի իրեն լանդիմանել։ Բայց սա ալս անգամ հանգարտ պատասխանեց.

— Նրա համար, որ բաւական է թէկուզ մի հասարակ քրիստոնեայ մարդ, թէ կուզ հէնց դուք, օրինակ, ասէ. «Թող, սլո իմն է» — նա խելոյն ջնդիւն բաց կթողնի։ Թեկերը կթափահարէ, ոնց որ գնդակահար եղած անգղ խղճալի կերպով կըկանչէ և, ամբողջ տարուալ աւարից զրկուած, կթափ կերթալ։ Իսկ ջնդը գետին կընկնի։ Լաւ եթէ շատ բարձրից չի վէր ընկնի, կամ փափուկ տեղ, ճահճի մէջ կընկնի։ Թէ չէ, միկնողն է, կորած է ի դուր... Ոչ սատանին է փալ դառնում, ոչ իրան։

— Ա՛յ քեզ բան, — մտքի մէջ ընկած պատասխանեց ջաղացպանը և վախեցած՝ աչքը ձգեց երկինք, որտեղ լուսինը, ճշմարիտ որ ցերեկի նման լոյս էր տալիս։ Երկինքը պարզ էր, միայն լուսնի ու անտառի միջև, որ գետակի միւս կողմը հեռուում սին էր տալիս, սև փետրի նման, արագ արագ վազում էր մի փոքրիկ մալ։ Ամպ էր՝ ամպի պէս. բայց ալս բանս մի քիչ տարօրինակ թուաց ջաղացպանիս, — կարծես քամի էլ չկալ, թիկերի վրալ տերևներն անշարժ կեցած են, հէնց իմանաս հմարուած լինին, բայց ամպը ուղիղ, թռչունի նման, դէպի քաղաք է թռչում։

— Հապս մի տեսէք, ինչ եմ ցոյց տալու, — ասաց ջաղացպանը։

Վարձուորը դուրս եկաւ օղետնից և, մէջքը դրան կողքին դէմ տուած, սառնութեամբ հարցրեց.

— Ի՛նչ կալ որ։ Բան էք գտել ցոյց տալու։ Ամպ է, ինչ անկնք։ Տէրը նրա հետ...

— Բայց դուք ալս էլ նալեցէք, — քամի կալ։

— Հ՛ըր՛... Ա՛յ քեզ բան, — զլխի ընկաւ վարձուորը։ — Ուղիղ քաղաք է քշում...

Եւ երկուսն էլ, զլուսնները վեր բարձրացրած, վիշները քորեցին:

Իսկ պատուհաններից շարունակ լուում էր ջնուդների բղզոցը, երևում էին նրանց դեղնած, երկարացած դէմքերը, ղլխարկները լեռ քաշած, աչքները փակ, շրթունքներն անշարժ... Զնուդի լակոտները լալիս էին, կտոր-կտոր լինում, և ջաղացականին դարձեալ թուաց, թէ մէկ ուրիշն է նրանց ներսը նստած լաց լինում, մի ալնպիսի բան խնդրում, որը վաղուց, շատ վաղուց կորած և մասամբ էլ մոռացուած է արդէն...

—Է՛հ, տուն դնալու ժամանակ է,—ուշքի եկաւ ջաղացականը.—իսկ ես փող էի բերել Նանկէլին տալու...

—Կարելի է: Նրանց տեղ ես եմ ընդունում,—պատասխանեց վարձուորը մի կողմ նախելով:

Բալց ջաղացականը ալնպէս ձեացրեց, իբր թէ չէ լսել: Բերածը մի ալնքան էլ փոքր գումար չէր, որ առանց ալլու-ալլութեան մի որ և իցէ վարձուորի ձեռը դնես, ալն էլ մի ալսպիսի թոկից փախած, պաշտօնաթող ղինուորի: Աղքան փողի համար, ինչպէս ասում են, աչքին-ուռքին չէր նալիլ, թէ զրել ես-դաիր, ոչ թէ դիւղից, նահանգից էլ կարող էր փախչել: Յետոյ դնա ու ետեից ման արի:

—Մնաք բարով,—ասաց ջաղացականը:

—Երթաք բարով: Բալց փողը կարող էի վերցնել:

—Ի՛նչ նեղութիւն, իրան կտամ:

—Ինչպէս կուղէք: Առնելը ես էլ կառնէի, մի մեծ նեղութիւն չէ: Է՛հ, օղետունն էլ փակիլու ժամանակ է: Նրկում է, որ ձեզանից զատ ոչ մի շուն չալիտի դալ ալսօր:

Վարձուորը դարձեալ մէջքը դրան կողքին քորեց, ջաղացականի կտեից մի տեսակ անհաճոյ կերպով սուլեց ու ըսկաւ դռները գոցել: Դրան վրայ սպիտակ ներկով նկարած էր մի աման, մի բաժակ ու մի շիշ: Իսկ ջաղացականը ցած իջաւ բլրակից ու, սպիտակ շորերը հագին, սկսաւ փողոցով առաջ գնալ, իսկ նրա ետեից դարձեալ վազ էր աալիս նրա սև, սիպսև ստուերը:

Բալց ալժմ ջաղացականն արդէն իւր ստուերի մասին չէ, որ մտածում էր, հապա բռնորովին մի ուրիշ բանի մասին...

II

Ջաղացպանը տասը սաժէն չէր անցկացել, որ փոքրիկ պլտրտիղում ցանկապատի ետեւ մի բան խշխշաց, չրխկաց, կարծես երկու մեծ թռչուններ թռան։ Բայց ալդ թռչուն չէր, հապա մի երիտասարդ ու մի աղջիկ, որ ստուերի միջից լանկարծ ջաղացպանի դուրս գալուց վախեցել էին։ Սակայն, ինչպէս երևում է, երիտասարդը շատ էլ վախկոտներէիցը չէր, — աւելի խորը, ստուերի մէջ հեռանալով, արնպէս որ հաղիւ բալուտի տակ սպիտակին էր տալիս երկուսի պատկերը, նա ձեռքով չիոթուած աղջկանը պինդ գրկած, դարձեալ շարունակում էր իւր զրոյցը։ Իսկ երբ մի քիչ էլ հեռացաւ, ջաղացպանը մի արնպիսի բան լսեց, որ սաստիկ նեղանալուց կանգ առաւ...

— Զէյ, ով ես չգիտեմ, բայց լաւ կանէիր մի քիչ համբերէիր ու չպաշտէիր, — ասաց նա։ — Թէ չէ արնպէս պինդ ես չփիացնում, ոնց որ սոխակը թփերում, — ասաց նա ցանկապատին մօտենալով։

— Իսկ դու, շուն շան որդի, ինչ բան ունիս, որ քիթդ ուրիշի բակն ես կոխում, — պատասխանեց ստուերում կանգնած երիտասարդը։ — Սպասիր, այս լոպէիս ես քու ոտքը կը ջարդեմ։ Կհասկանաս, թէ ինչ ասել է ուրիշներին խանդարելի։

— Լաւ, լաւ, — ասաց ջաղացպանը հեռանալով։ — Զէնց գիտենաս մի մեծ բանի վրայ ես... Եւ արնպիսի շտահով ես պաշտում, որ լսողի նախանձն ես շարժում։

Նա կանգ առաւ, մտածեց, գլուխը քորեց ու լետով, ճանապարհից ծռուելով, թռաւ մի ցանկապատի վրայից և բանջարանոցի միջովն անցաւ, գնաց դէպի ալրի կնիջ իւրօրի թըլ, արն՝ որ գեղի ծալին, առանձնացած, բարձր սօսինների տակն է դառնում... Փոքրիկ խրճիթ էր, ծռուած, գետին խոնարհած։ Լուսամուտն էլ արնքան մանրիկ բան, որ և՛ թէ գիշերս մի քիչ մուծը լինէր, չէիր տեսնիլ։ Բայց ալժմ սաղ խրճիթը հէնց գիտենաս վառուած լինէր լուսնի լուսով։ Թանիքի լարիդ կարծես ոսկի լինէր, պատը՝ արծաթ, իսկ լուսամուտը պատի վրայ, կկոցած աչքի նման, սեխն էր տալիս։ Պատուհանից լոյս չէր երևում, Նրեի պառաւն ու աղջիկը

ընթրիքի բան չունէին, ուստի և կարիք չկար ճրագ վառելու: Զաղացական կանգնեց, երկու անգամ կամացուկ թրխակացրեց պատուհանն ու մի կողմ քաշուեցաւ:

Շատ չապասեց և աղջկալ երկու թմրիկ ձեռներ պինդ փաթաթուեցան նրա վզովը, իսկ երբ աղջկալ ջերմ շրթունքները ջաղացական բերանին կպան, կարծես քիսերի արանքում մի բան վառուեց: Է՛հ, ինչպէս ասեմ: Թէ որ ձեզ աղքատէս համբուրող եղել է, ախ ժամանակ ինքներդ էլ կիմանաք, իսկ թէ մի աղպիսի բան ձեր կեանքում պատահած չէ, ախ ժամանակ պատմել էլ չարժէ:

—Ֆիլիպի, հողիս, սիրելիս,—ասում էր աղջիկը քրծնուելով,—եկար վերջապէս... սպասելուց աչքս ջուր կտրեցաւ: առանց քեզ չորացել, այս անջուր արօտին եմ նմանել...

«Է՛, փառք Աստուծոյ, որ դեռ չես չորացել»—մտածեց ջաղացական՝ աղջկալ փափիկ իրանը ձեռքով հուպ տալով:—«Փառք Աստուծոյ, դեռ բան չկալ»:

—Իսկ երբ պէտք է հարսանիքի պատրաստուենք,—ասաց աղջիկը դեռ ձեռները Ֆիլիպիի ուսերին դրած և իւր, աշնանալին գիշերուալ նման հապուրիչ սև աչքերը նրան ուղղած:—Սիր շուտով Ֆիլիպիսով կա է գալիս:

Այս խօսքերը աջպէս դիւր չեկան ջաղացականին, ինչպէս կուսական համբուրները: «Տեսնեմ ես ո՛ւր է խփում»—մտածեց նա ինքն իրեն: «Ախ, Ֆիլիպի, Ֆիլիպի, ալժմ մի լաւ քու զուխդ պիտի լուանար»: Բալց և աջպէս սիրտ առաւ և աչքերը մի կողմ անելով, ասաց:

—Լաւ բան ևս իմացել, Գանիա: Իսկոյն հարսանիքն ես լիշում: Ալժմ աղէ կարելի բան է, քանի որ ես արդէն իմ գլխին ջաղացական եմ դարձել և շուտով, կարելի է դեղի առաջին հարուստը դառնամ, իսկ դու—մի խեղճ արլի կնոջ աղջիկ ես:

Աղջիկը ցնցուեց, կարծես օձ խածած լինէր: Նա թռաւ, Ֆիլիպիից հեռացաւ և ձեռներով սիրտը բռնեց:

—Իսկ ես կարծում էի... վաղ իմ գլխին... էլ ինչու էիր ուրեմն, անպիտան, պատուհանը թակում:

—Այ քեզ բան: Ինչու էիր պատուհանը թակում...—պատասխանեց ջաղացականը:—Ինչու չպիտի թակեմ, քանի որ մարդ ինձ փող է պարտք: Իսկ դու զուրս պրծար և ուղղակի

սկսար համբուրուել, Ի՛նչ անէի... Ուրիշներ չափ համբուրուել ևս էլ զիտեմ:

Եւ նա դարձեալ ձեռքը նրան մեկնեց. բայց որ ջաղացպանի ձեռքը աղջկայ իրանին չկայաւ, իրանը սարսռաց, հէնց իմանաս իժը խալթեց:

— Կորիւր, — կանչեց աղջիկը մի ափսոսի բարկութեամբ, որ ջաղացպանը լստ. լետ դնաց: — Ես քու թուղթ մանէթանոցդ չեմ, որ քու սեպհականութեան պէս բռնում ես ինձ: Հապա մի քիչ էլ մօտեցիր, քն վալը բերեմ զլխիդ, որ գիտցածդ էլ մտահան անես...:

Ջաղացպանը շփոթուեց:

— Ի՛նչ տաք աղջիկ ես եղել: Ի՛նչ է, ես, մեղալ Աստուծո, ջու, ջ՛հուդ եմ, ի՛նչ է, որ ալդպէս անպատիւ ես անում:

— Ջհուդ չես, բաս ի՛նչ աս ճասը շահին մէկ մանէթ ես դարձրել, ալդ բաւական չէ, դեռ շահն էլ ինձանից ես պահանջում: Կորիւր, ասում եմ, զգուելի մարդ:

— Աղջիկ եմ ասում հմ, — ասաց ջաղացպանը և ձեռքով երեսը ծածկեց, կարծես վախենալով, թէ մի գուցէ, ճշմարիտ, աղջկայ բռունցքը հասնի: — Տեսնում եմ, որ խելքը զլխին մարդը կարող չէ հետդ խօսել: Գնա, մօրդ կանչիր:

Բայց պառաւն առանց ալդ էլ արդէն խրճթից դուրս էր եկել և խոնարհ գլուխ տալիս: Ջաղացպանին ալդ աւելի դիւր եկաւ, քան թէ աղջկայ հետ խօսակցութիւնը: Նա շտկուեցաւ, և նրա սև ստուերը պատի վրայ ափսոսալից դուրս հպարտ-հպարտ վեր էր բարձրացել, որ մինչև անգամ ջաղացպանն ինքն էլ միտք էր անում, թէ ինչպէս է որ զլխարկը զլխից վեր չէ ընկնում:

— Գիտես, պառաւ, ինչո՞ւ եմ եկել, — ասում է ջաղացպանը պառաւին:

— Ա՛խ, ինչպէս չգիտենամ: Երեւի իմ փողի համար ես եկել:

— Հը՛, քու փողի համար չէ, պառաւ, հապա իմ փողի, — ծիծաղեց ջաղացպանը: — Աւաղակ հօ չեմ, որ զիշերով ուրիշ փողի համար օտարի տունը գնամ:

— Հէնց ուրիշ փողի համար էլ եկել ես, — զրդուած ասաց Գալիան ձեռները կողքին դրած և դէպի ջաղացպանն առաջանալով, — և ոչ թէ քու փողի:

— Թիւ, խելադար աղջիկ, — ասաց ջաղացպանը էլի մի:

երկու քալ լետ քաշուելով—Աստուած վկայ, արալիսի խե-
լագար աղջիկ սաղ գեղը ման գաս, չես դտնիլ։ Ոչ միայն սաղ
գեղը, հապա սաղ նահանգը։ 'Ի՛նչ ինքդ մոտածիր, ինչ ես ա-
սում։ Որ մենակ մալրդ չլինէր, ես քեզ դատարան քաշ կը
տալի։ Բայց մալրդ վկայ չի լինիլ ի հարկէ։ Սէկ լաւ միտք
արա, աղջի։

—Ի՞նչ կալ միտք անելու, քանի որ ասածս զուտ ճշ-
մարտութիւն է։

—Ի՞նչ ճշմարտութիւն, չէ որ պառաւը պարտք է վերց-
րել ու չէ դարձրել։

—Սուտ ես խօսում, սուտ ես խօսում, շնն։ Սրբ դեռ
Ջաղացպանի աշկերտ էիր ու ինձ հետ սիլի բիլի անում,
ուղում էիր տուն մտնես մեզ մօտ, ալն ժամանակ հօ չէիր
ասում, թէ լետ ես ուղելու։ Բայց հէնց որ աղադ մեռաւ ու
ինքդ Ջաղացպան դարձար, ալն ժամանակ բոլոր տուածդ լետ
ստացար, դարձեալ քիչ է։

—Հապա ալիւրը։

—Յետոյ, ինչ է որ... Ի՞նչ արժէր ալիւրը։

—Չաիր վաթսուն կոպէկ, ահա ինչ արժէր։ Ուր ուղում
ես գնալ, դրանից աժան ոչ ոք չի տալ, թէ կուզ քեզ էլ
վրադիր տաս։

—Իսկ մեղանից ինչքան ես աւելի վերցրել։

—Տես, տես, ուր է գնում։ Քու լեզուդ էլ... Խալիկօի
լեզուից պակաս չէ։ Ես էլ դրան կպատասխանեմ—հապա շա-
հը։ Հը, առաւր։

Բայց Գալիան ալլ ես ոչինչ չէր պատասխանում։ Աղջկե-
րանց ալդ լաճախ է պատահում,—կխօսեն կխօսեն, կասեն
կասեն, ոնց որ Ջաղաց, ու լանկարծ կանգ կանեն... Կը
կարծես, որ ջուրն է պակաս եկել... Բայց որտեղ։ Դառն ար-
տասութիւնը աղբիւրի նման դուրս վազեց աղջկալ աչքերից։ Նա
մի կողմ քաշուեց ու սպիտակ շապկի թնով սկսաւ աչքերը
սրբել։

—Տեղն է,—ասաց Ջաղացպանը մի քիչ չիղթուած, բայց
և ալնպէս ուրախանալով։—Ինչի էիր մարդու վրալ լարձակ-
ւում։ Որ չհաջալիր, չէիր էլ լաց լինիլ։

—Լաիր, լաիր, լաիր, զղուելի շուն։

—'Ի՛նչ որ ալնպէս է, ինքդ էլ լաիր։

—Լաիր, հոգի ջան, լաիր,—ծանր հառաչելով ասաց

պառաւ մալրը խեղճը վախենում էր, թէ ջաղացպանը նեղանալի Երեւում էր, որ պառաւը պարտք տալու ճար չունէր:

— Չեմ լուիլ, մալրիկ, չեմ, չեմ, — պատասխանեց աղջիկը. — Կարծես ջաղացի բոլոր անիւները նորից սկսան պտտուել: — Այի էլ չեմ լուիլ, թէ որ ուղում էք, նրա աչքերն էլ դուրս կ'ըցնեն, որ մէկ էլ չհամարձակուի անունս կոտրել, պատուհանը թակել, համբուրուել... Ինչո՞ւ էի՞ր պատուհանս թակում, ասա, թէ չէ հէնց կրունեմ մաղերիցդ որ... չեմ մտիկ տալ, որ ջաղացպանս ես և հարուստ Առաջ հո քիթդ չէի՞ր բարձրացրել, ինքդ էի՞ր նշանում ու անուշ խօսքեր ասում: Իսկ այժմ աչքբանս ես գլուխդ բարձրացրել, որ գլխարկդ էլ գլխիդ չի մնում:

— Ախ, սուս կաց, զաւակս, լմ խոնարհ որբուկս, — վըշտահար հառաչով նորից ասաց պառաւը: — Իսկ դուք, պան ջաղացպան, մի նեղանաք աղջկանս վրայ, խելքը չի կտրում: Ջահել խելքն ու ջահել սիրտը — ոնց որ եռացող դարեջուր, մէկ է, համ պղտոր է, համ եռում: Բալց որ նստի, խմողներին համ կտալ:

— Իսկ թնձ ինչ, — ասաց ջաղացպանը: — Ես նրա ոչ դառնութիւնն եմ ուղում, ոչ քաղցրութիւնը. ես ձեր ընկերը չեմ: Դու իմ փողոս ինձ տուր, մէկ էլ ո՞վ է ձեր խրճիթի վրայ նստողը:

— Ախ, թնձ անեմ, չունինք: Մի քիչ էլ համբերիր, «ղջկանս հետ կաշխատենք, կտանք: Ախ, որ քարովը տամ դըլուխս, երկսիդ համար էլ ցաւի մէջ եմ ընկել, սիրելի Ֆիլիպպ: Հո դիտես, որդուս պէս սիրել եմ քեզ, որ ասես մըտքովս չէր անցնում, թէ ասն պարտքն ինձանից պիտի առնես, ահա էլ տոկոսներով... Գոնէ մէկ աղջկանս մարդու տալի, լաւ էլ փեսացուներ կան, — բալց նա պի՞նդ կացել, ոչ որ քին չի ուղում գնալ: Ահա օրից, որ դու աղջկանս սօտեցար, դիւթել-հմալմի ես նրան, թնձ ես արել: Աւելի լաւ է, ասում է, ինձ սաղ-սաղ դերեզման դնես: Իմ խելքին ինչ ասեմ, որ լուսէ լուս թողնում էի, որ երկսով ալստեղ ահա միասին անցկացնէք... Ախ, վա՛յ ինձ...:

— Ես թնձ անեմ, — ասաց ջաղացպանը: — Պառաւ, մեր բաներին քու խելքդ չի հասնիլ: — հարուստ մարդու ծախսն էլ չատ կլինի: Ահ, ես էլ ջնուդին պարտք ունիմ — պարտքս տալիս եմ հո: Դուք էլ ձեր պարտքը տուէք:

—Գոնէ մի ամիս էլ համբերիր:

Ջաղացականը գլուխը քորեց ու մոտձեց. Պառաւը մի քիչ շարժել էր նրա գուլթը, մանաւանդ որ մի քիչ դէնն էլ Գալիալի նախշած շապիկն էր սպիտակին տալիս:

—Դէ լաւ, թէ որ աղպէս է, տես, ուրեմն, ես էլ մի տասը գրոշ վրալ կ'գամ,—ասաց նա:—Բայց լաւ է վճարէիր:

—Ինչ արած, երեւի ճակատիս գիրն է,—հառաչեց պառաւը:

—Դէ ուրեմն աղպէս էլ կլինի. Ես ջնուդ հո չեմ, ես էլ սիրտ ունիմ. Ուրիշը լինէր, հաստատ կասեմ, մի քսան գրոշ անպատճառ կաւելացնէր, իսկ ես միայն տասնով բաւականացալ և մինչև ֆիլիսոփով կա էլ քեզ ժամանակ. Բայց տես, ա՛յն ժամանակ արդէն վրադ գանդատ կտամ:

Եւ նա, առանց մնաք բարով ասելու, շուռ եկաւ ու կողքի ճանապարհը մտաւ. նա մինչև անգամ մի չղարձաւ, չնայեցաւ խրճիթի կողմը, որի մօտ դեռ սպիտակին էր տալիս նիշաւոր շապիկը,—բաւուրի տակ մութ ստուերի մէջ սպիտակին էր տալիս որպէս սպիտակաւուն աստղ,—և Ջաղացականը չէր տեսնում, թէ ինչպէս լաց էին լինում սև աչքերը, ինչպէս սպիտակ ձեռները մեկնուած էին դէպի նրան, ինչպէս ախ ու վախ էր անում կուսական կուրծքը:

—Մի լար, հոգիս, մի լար աչքիս լոյսը,—ասում էր պառաւ Պրիսեան:—Մի լար, երեւի Աստուած ալս է գրել ճակատներիս:

—Ախ, մարիկ, մարիկ, գոնէ թողնէիր մէկ նրա աչքերը հանէի, գոցէ մի քիչ թեթեանալի:

Քարդ. ՄՈՒՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Կը շարունակուի)